

УДК 378.147:364

DOC: 10.12958/2227-2844-2019-1(324)-1-239-245

Павлик Надія Павлівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальних технологій
Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир,
Україна.

ravnad@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-2601-4104>

ДОСЛІДЖЕННЯ АФЕКТИВНО-ЧУТТЄВОГО КОМПОНЕНТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Професійна підготовка майбутніх фахівців сьогодні визначається потребами оцінювання рівня її ефективності за різними показниками, що входять до структури професійної компетентності як основного очікуваного результату. Професійна компетентність як результат процесу професійної підготовки майбутніх фахівців є визначальною категорією більшості сучасних досліджень із педагогіки, заснованих на компетентнісному підході в освіті. У освітньо-професійних програмах підготовки майбутніх соціальних педагогів окремий розділ документу представлено у вигляді переліку компетентностей випускників, у яких точкою відліку слугує поняття інтегральної компетентності як здатності розв'язувати складні задачі й проблеми у професійній діяльності або у процесі фахового навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог. Водночас, формулювання результатів професійного навчання через поняття «компетентність» викликає труднощі у зв'язку зі складністю його кількісного оцінювання, що вимагає від дослідників пошуку діагностичного інструментарію, який дозволить оцінити результативність навчально-виховного процесу вищої школи.

Аналіз літератури з проблеми формування й моніторингу професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери свідчить про зосередження уваги дослідників на когнітивному та діяльнісному компонентах професійної компетентності. Це, з одного боку, може відобразити усталений підхід до вивчення результатів професійного навчання у знаннях, уміннях, навичках і компетентностях як здатностях до професійної діяльності. Водночас, поза увагою дослідників освіти залишаються почуття та емоційні ставлення студентів як до процесу професійної підготовки, так і до її результатів.

Тому завданнями нашої статті є: охарактеризувати основні тенденції формування афективно-чуттєвого компоненту професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів; охарактеризувати наявний

стан почуттів і ставлень студентів до формальної і неформальної освіти як вихідних умов їх подальшої професійної самореалізації.

Афективно-чуттєвий критерій дослідження відображає суб'єктивні психологічні стани, що супроводжують студентів у процесі навчання (як формального, так і неформального) і визначають рівень емоційної залученості молоді. При виділенні афективно-чуттєвого компоненту ми послуговувалися філософськими уявленнями про рівні свідомості, де базовим і найбільш давнім вважається чуттєво-афективний пласт, до якого належать: відчуття, сприйняття, уявлення (Поцюрко, 2014).

Афективно-чуттєвий компонент професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери характеризує емоційний стан і ставлення студентів до організації навчально-виховного процесу у вищій школі. Для його вивчення ми застосовували авторську анкету компаративного аналізу ставлення молоді до організації, змісту, результатів формальної і неформальної освіти. Анкета складається із двох блоків запитань – відкритих, спрямованих на визначення якісних показників афективно-чуттєвого ставлення досліджуваних і закритих, скерованих на кількісну оцінку різних факторів соціально-психологічного середовища процесу професійної підготовки.

Якісний аналіз результатів відкритого опитування студентів дає змогу нам сформулювати такі тенденції:

1. У більшості студентів превалює спрощене, стереотипізоване розуміння неформальної освіти як позааудиторної діяльності людини, спрямованої на проведення вільного часу.

2. Основними труднощами у процесі професійної підготовки студенти вважають застарілість і непотрібність окремих предметів і тем; відсутність новітньої літератури з навчальних дисциплін; «скучність» навчально-виховної діяльності; неможливість конструктивної взаємодії з викладачами; відірваність навчання від життя, нестачу часу, незадовільні умови навчання. Щодо труднощів неформальної освіти, то студенти відзначили як перепони участі її вартість, необхідність іншомовної підготовки, нестачу часу, вимушений характер участі. Загалом, описані молоддю на констатувальному етапі експерименту труднощі виглядають як виправдання за невключеність у формальний і неформальний освітній процеси, спрямованістю на забезпечення інших сфер життя (пошук роботи, побудова спілкування і т.д.), відсутність інтересу до професійного самовдосконалення.

3. Серед чинників, які найбільше подобаються у процесі навчання, студенти зазначають можливість спілкування з цікавими людьми, можливість дізнатися нове, можливість дискутувати на заняттях. Тобто, важливою потребою студентського віку є створення умов для обговорення актуальних проблем, висловлювання власної думки, пошуку цікавих рішень через дискусії. Натомість, найбільш неприємними факторами навчання студенти визначають неповагу з боку викладачів, незрозумілі вимоги щодо виконання навчальних завдань, брак творчості та спілкування.

4. Найбільш позитивним досвідом участі молоддю відзначено: участь у окремих навчальних заходах, які вимагали роботи у мікрогрупах та прояв себе; екскурсії до організацій й установ соціальної сфери; можливість бути причетними до соціальних заходів і проектів загальноміського або загальноукраїнського значення. Тобто, важливими мотиваторами навчальної діяльності студентів є можливість проявити себе у ситуації успіху, визнання власної значимості та потреби, вільність комунікацій, доступ до реальних ситуацій майбутньої професійної діяльності. Уважаємо за важливе врахування цих чинників у організації неформальної освіти студентів через забезпечення ситуації успіху у професії та розширення кола спілкування молоді із колегами та клієнтами.

5. Найбільш негативний досвід навчання студенти описують як ситуації обмеження доступу до певних ресурсів або рішень, неспроможність донести свою думку або міжособистісне виключення із колективних заходів. Тобто, ситуація соціальних та міжособистісної стратифікації, виключення, дискримінації демотивує молодь до участі у навчальному процесі, включає захисні реакції опору чи байдужості. Важливою є робота усього науково-педагогічного колективу, оскільки навіть одиничні випадки можуть призвести до виключення молоді.

Результати кількісного аналізу даних подано нами у табл. 1.

Таблиця 1.

Емоційне ставлення досліджуваних до процесу навчання

№	Характер прояву	Експериментальна група				Контрольна група			
		Формальна освіта		Неформальна освіта		Формальна освіта		Неформальна освіта	
		а.в.	%	а.в.	%	а.в.	%	а.в.	%
1	<i>Ставлення до організації навчання</i>								
1.1	Негативний	23	14,6	28	17,7	24	14,2	26	15,4
1.2	Нейтральний із тенденцією до негативного	49	31,0	46	29,1	54	32,0	59	34,9
1.3	Нейтральний із тенденцією до позитивного	57	36,1	56	35,4	62	36,7	65	38,5
1.4	Позитивний	29	18,4	28	17,7	29	17,2	19	11,2
Всього		158	100	158	100	169	100	169	100
2	<i>Ставлення до змісту навчання</i>								
1.1	Негативний	19	12,0	25	15,8	23	13,6	25	14,8
1.2	Нейтральний із тенденцією до негативного	48	30,4	48	30,4	51	30,2	57	33,7
1.3	Нейтральний із тенденцією до позитивного	63	39,9	57	36,1	65	38,5	68	40,2

№	Характер прояву	Експериментальна група				Контрольна група			
		Формальна освіта		Неформальна освіта		Формальна освіта		Неформальна освіта	
		а.в.	%	а.в.	%	а.в.	%	а.в.	%
1.4	Позитивний	28	17,7	28	17,7	30	17,8	19	11,2
Всього		158	100	158	100	169	100	169	100
3	<i>Задоволеність результатами навчання</i>								
3.1	Негативний	21	13,3	22	13,9	23	13,6	21	12,4
3.2	Нейтральний із тенденцією до негативного	52	32,9	51	32,3	54	32,0	53	31,4
3.3	Нейтральний із тенденцією до позитивного	67	42,4	64	40,5	74	43,8	69	40,8
3.4	Позитивний	18	11,4	21	13,3	18	10,7	26	15,4
Всього		158	100	158	100	169	100	169	100

Щодо кількісних результатів діагностики, то аналіз даних здійснювався нами за трьома шкалами: ставлення до організації навчання, до його змісту та результатів.

Ставлення до організації навчання визначає задоволеність студентами умовами та організаційними формами освітнього процесу. Висока кількість респондентів означила своє ставлення до організації навчання як негативне. Так, 14% досліджуваних обох груп незадоволені умовами організації навчання у формальній освітній системі. У неформальній освіті цей показник дещо вищий, негативне ставлення до зовнішніх умов навчання означили 17,7% досліджуваних експериментальної і 15,4% учасників контрольної груп.

Цікаво, що характер розподілу відповідей опитуваних за оцінкою організації навчання є симетричним. Тобто, кількість позитивно налаштованих на зовнішні умови організації навчання наближається до кількості негативно налаштованих; те саме простежується у кількісних даних нейтральної позиції. Ми пояснюємо це різними вимогами та установками молоді щодо того, як має бути організований навчальний процес, відсутністю досвіду щодо варіативності форм навчання, несформованістю суджень та рефлексій організаційних засад навчання як зовнішніх і адміністративних, які не є підвладними студентському впливу.

Ставлення опитуваних до змісту навчання демонструє задоволеність молоді навчальними дисциплінами, темами, які виносяться на розгляд, навчальними завданнями та методами – тобто усім, що відображає внутрішню, змістовну сторону професійної підготовки. Емпіричні дані за цією шкалою наближені до оцінки ставлення до зовнішньої організації навчального процесу: 12-14% досліджуваних не задоволені змістом навчання у вищій школі; приблизно 30% респондентів швидше не задоволені, аніж задоволені; до 40% опитаних є

швидше задоволені, ніж ні; високо оцінюють зміст навчання близько 17% майбутніх соціальних педагогів.

Варто відзначити, що ставлення до формальної і неформальної освіти мало відрізняється за рівнями та характером. Ми пояснюємо це відсутністю досвіду участі молоді у організованих формах неформального навчання, що відображається у неможливості порівняння переваг та недоліків різних організаційних форм.

Задоволеність результатами навчання відображає емоційне ставлення молоді до формальних і неформальних результатів освітнього процесу. Більше 13% опитуваних обох груп негативно ставляться до результатів навчання. Це підтверджує дані дослідження ціннісно-мотиваційного критерію, тобто відсутність сформованої мотивації до формування професійної компетентності. За результатами опитування, лише кожний 10-й студент позитивно ставиться до результатів навчання.

Узагальнені дані оцінки емоційного ставлення молоді до навчання представлено у табл. 2.

Таблиця 2.

Діагностика афективно-чуттєвого компоненту професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів

№	Рівні	Експериментальна група		Контрольна група	
		а.в.	%	а.в.	%
1	Незадовільний	23	14,6	24	14,2
2	Достатній	49	31,0	55	32,5
3	Середній	61	38,6	67	39,6
4	Високий	25	15,8	23	13,6
Всього		158	100	169	100

Афективно-чуттєвий критерій діагностує емоційне ставлення молоді до навчального процесу, їх задоволеність соціально-психологічним кліматом навчання та його результатами, він частково відображає рефлексивний компонент організації процесу професійної підготовки. Одержані результати діагностики свідчать, що лише 15,8% опитаних експериментальної групи та 13,6% респондентів контрольної групи високо оцінюють своє ставлення до процесу навчання. 38,6% досліджуваних експериментальної групи та 39,6% учасників контрольної групи ставляться до процесу навчання позитивно, але відзначаючи його певні недоліки у організації, змісті, результатах.

Натомість, майже половина учасників експерименту (44,6% у експериментальній групі та 46,7% у контрольній) є незадоволеними своїм емоційним станом у процесі навчання, вони оцінюють емоційну атмосферу навчання як несприятливу.

Емоції, почуття та стани афекту відображають перебіг і характер протікання психічних процесів, їх вплив на довільність пам'яті, мислення, уваги, уяви є доведеним. Тобто, не достатнє врахування емоційного ставлення молоді до організації процесу навчання виключає можливість забезпечення повноцінної пізнавальної діяльності молоді, що може негативно відобразитися як на процесі, так і на результатах

професійної підготовки. Відповідно, важливим завданням вищої школи сьогодні є створити комфортні умови навчання молоді, які дозволять розвивати емоційно-чуттєву сферу та позитивне ставлення до навчання та майбутньої професійної діяльності. Тому перспективами подальших розвідок вважаємо необхідність впровадження у процес професійної підготовки майбутніх фахівців методів і форм навчання, спрямованих на покращення афективно-чуттєвого ставлення студентів, та експериментальна перевірка їх ефективності.

Список використаної літератури

1. Поцюрко М. Філософія: навч.-метод. посібн. Львів: Споллом, 2014. 277 с.

References

1. Potsiurko, M. (2014). *Filosofia: navch.-metod. posibnyk [Philosophy: teaching manual]*. Lviv: Spolom. [in Ukrainian].

Павлик Н. П. Дослідження афективно-чуттєвого компоненту професійної підготовки майбутніх фахівців

Стаття присвячена діагностиці афективно-чуттєвого компоненту професійної компетентності майбутніх фахівців, який відображає суб'єктивні психологічні стани, що супроводжують студентів у процесі навчання (як формального, так і неформального) і визначають рівень емоційної залученості молоді. Завданнями статті визначено: характеристику основних тенденцій формування афективно-чуттєвого компоненту професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів; дослідження наявного стану почуттів і ставлень студентів до формальної і неформальної освіти як вихідних умов їх подальшої професійної самореалізації. Діагностика здійснювалася за допомогою авторської анкети компаративного аналізу ставлення молоді до організації, змісту, результатів формальної і неформальної освіти. Сформульовано висновок про необхідність створення комфортних умов професійної підготовки молоді, які дозволять розвивати емоційно-чуттєву сферу та позитивне ставлення до навчання та майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна компетентність, майбутні фахівці, емоції, почуття, ставлення.

Павлик Н. П. Исследование аффективно-чувственного компонента профессиональной подготовки будущих социальных педагогов

Статья посвящена диагностике аффективно-чувственного компонента профессиональной подготовки будущих специалистов, который отражает субъективные психологические состояния, сопровождающие студентов в процессе обучения (как формального, так и неформального) и определяют уровень эмоциональной включенности молодежи. Задачами статьи определено: характеристику основных тенденций формирования аффективно-чувственного компонента

професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів; дослідження актуального стану почуттів і відносин студентів до формального і неформального освіти як початкових умов їх подальшої професійної самореалізації. Діагностика здійснювалася за допомогою авторської анкети порівняльного аналізу відносин молоді до організації, змісту, результатам формального і неформального освіти. Сформульовано висновок про необхідність створення комфортних умов професійної підготовки молоді, які дозволять розвивати емоційно-чуттєву сферу і позитивне ставлення до навчання і майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна компетентність, майбутні фахівці, емоції, почуття, відносини.

Pavlyk N. Investigation of the Affective and Sensitive Component of Future Specialists' Professional Training

The article is devoted to the diagnostics of the affective and sensitive component of future specialists' professional competence, which reflects the subjective psychological states that accompany students in the process of learning (both formal and informal) and determine the level of emotional involvement of young people. The objectives of the article are as follows: the description of the main tendencies of the formation affective and sensitive component of the future social educators' training; the study of students' existing state of feelings and attitudes to formal and informal education as the starting conditions for their further professional self-realization. The diagnosis was carried out using the author's questionnaire for a comparative analysis of the young people' attitude towards the organization, content, results of formal and informal education.

It is established that the main difficulties in the process of training students consider the obsolete and uselessness of some subjects and topics; lack of modern literature on educational disciplines; "Boring" of educational activity; impossibility of constructive interaction with teachers; separation of learning from life, lack of time, unsatisfactory learning conditions. Among the factors that students like the most in the learning process, they point out the opportunity to communicate with interesting people, the opportunity to learn new, and the opportunity to discuss on the lessons. Almost half of the participants of the experiment (45.65%) are dissatisfied with their emotional state in the process of learning; they estimate the atmosphere of learning as unfavorable. The conclusion is formulated on the need to create comfortable conditions for the professional training of young people, which will allow developing the emotional and sensitive sphere and positive attitude to learning and to future professional activities.

Key words: professional training, professional competence, future specialists, emotions, feelings, attitude.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2019 р.

Прийнято до друку 29.03.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Сейко Н. А.